

ЄВРЕЙСЬКЕ НАСЕЛЕННЯ МІСТЕЧКА РОТМІСТРІВКА В XIX ст.

Ключові слова: штетл, синагога, статистика, єврейське населення, хасиди.

Штетли на території України завжди були тими центрами, де взаємодіяли різні етнічні та релігійні групи. Однак чимала частина містечок і досі залишається малодослідженою, і поступово пам'ять про колись багатолюдні штетли стирається. Це дослідження має на меті проаналізувати ключові аспекти історії єврейської громади одного з таких містечок – Ротмістрівки. У XIX ст. воно стало центром хасидизму через проживання та діяльність тут представників династії Тверських, тому нам цікаво розглянути демографічні зміни єврейської громади, її економічну діяльність, релігійне життя та міжконфесійні відносини.

Ротмістрівка – містечко на півдні Черкаського повіту, на відстані бл. 40 км від повітового міста Черкас. Через Ротмістрівку проходила поштова дорога, тут розмішувалася поштова станція [Карти Черкаського повіту. 1838, 1–4], а також уже з пер. пол. XIX ст. діяли винокурня, пивоварний та бурякоцукровий заводи, щотижня проходили базари і 4 рази на рік відбувалися ярмарки [Список местечек... 1845, 501]. Містечко на початку XIX ст. належало Ф. Залісському, а після його смерті було умовно поділене між його синами Вікентієм та Антонієм [Похилевич 1864, 633]. Крім того, зі справи, яка зберігається у ЦДІАК [Справа по позову єврея Тверського з євреєм Богуславським за свічний завод, 1865–1868] і розгляд якої тривав з 1865 до 1868 р. ми дізнаємося, що у містечку діяв свічний завод. У 1864 р. радомишльський міщанин Пінхас Нухимов Тверський подав позов проти чигиринського міщанина, новомиргородського купця 2-ї гільдії Нутеля Сімхова Богуславського через те, що Богуславський взяв у

Тверського 650 (1150 – за словами Тверського) рублів сріблом на побудову свічного заводу, але кошти не повернув. За рішенням суду, завод залишили Богуславському, а питання про виплати мав вирішити суд єврейського товариства [Справа по позову єврея Тверського до євреєм Богуславським за свічний завод. 1865–1868. 36 об.].

У Ротмістрівці проживали православні, юдеї і католики. Аналіз статистичних даних підтверджує постійне зростання кількості єврейського населення. За даними Л. Похилевича, на 1860-ті рр. в Ротмістрівці налічувалося 1934 православних, 965 євреїв та 12 католиків [Похилевич 1864, 633]; згідно з переписом 1897 р., тут проживало вже 3017 православних та 1785 юдеїв [Населенные места... 1905, 86].

Відомо, що в містечку діяло Ротмістрівське єврейське товариство, керівництво яким на початок 1850-х рр. здійснювали виборні на трирічний термін особи: указний рабин М. Люблінський, духовний рабин Ш. Єрусалимський, габай Н. Богуславський, казначей Н. Винокур, школьник (стежив за порядком у синагозі) Й. Рудницький [Про надання відомостей... 1853, арк. 36а]. Товариство відповідало за організацію щоденного життя громади, фінансові та релігійні питання. Воно також вело метричні книги, завдяки аналізу яких ми можемо детальніше розглянути повсякдення єврейських жителів, які були ремісниками, торговцями, шинкарями, купцями і своєю діяльністю сприяли розвитку регіональної економіки [ДАЧО, Ф. 389. Оп. 1. Спр. 1–46].

У містечку діяла синагога, яка, за свідченням членів її управління рабина М. Разинського і казначея П. Тверського, була побудована в 1860-х рр. на прохання цадика Й. Тверського [Про єврейську синагогу в Ротмістрівці. 1891, арк. 1].

Також діяв молитовний будинок, який з'явився на початку XIX ст. Будівля двічі перебудовувалась – у 1840-х рр., а потім у середині 1860-х рр. [Про єврейську синагогу в Ротмістрівці. 1891, арк. 29–29 зв.].

За аналізом інформації з метричних книг видно, що в містечку було єврейське кладовище, однак сьогодні про його існування свідчить лише шматок розбитої мацеви, що стоїть поблизу огеля похованого там цадика Й. Тверського.

Література:

Державний архів Черкаської області (ДАЧО). Ф. 389 “Єврейське товариство м-ка Ротмістрівка, м-ко Ротмістрівка Черкаського повіту Київської губернії”. 1850–1862. Оп. 1. Спр. 1–46.

Карти Черкаського повіту. 1838. ДАКО (Державний архів Київської області). Ф. 1542. Оп. 1. Спр. 2547. 4 арк.

Метричні книги єврейських громад м. Черкаси, містечок Бурти, Городище, Мошни, Ротмістрівка, Сміла та с. Матусів. ЦДІАК (Центральний державний історичний архів м. Києва). Ф. 1393 “Метричні книги єврейських громад Черкаського повіту Київської губернії”. Оп. 1. Спр. 1. 743 арк.

Населенные места Российской империи в 500 и более жителей с указанием всего наличного в них населения и числа жителей преобладающих вероисповеданий, по данным первой всеобщей переписи населения 1897 г., 1905. Предисл. Н. Тройницкий. Санкт-Петербург. Тип. “Общественная польза”: паровая типо-литогр. Н. Л. Ныркина. 120 с.

Похилевич Л. Сказания о населенных местностях Киевской губернии или Статистические, исторические и церковные заметки о всех деревнях, селах, местечках и городах, в пределах губернии находящихся. Киев: В тип. Киево-Печер. лавры, 1864. 763 с.

Про єврейську синагогу в Ротмістрівці. 1891. ДАКО (Державний архів Київської області). Ф. 1. Оп. 127. Спр. 688. 29 арк.

Про надання відомостей про містечка Київської губернії, в яких дозволено лицам єврейської національності орендувати корчми. 1849–1853. ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Т. 5. Спр. 7890 (ч. 2). 192 арк.

Список местечек Киевской и Подольской губернии // Журнал Министерства внутренних дел. Санкт-Петербург, 1845. Вып. 9. С. 496–519.

Справа по позову єврея Тверського з євреєм Богуславським за свічний завод. 1865–1868. ЦДІАК. Ф. 486. Оп. 3. Спр. 366. 38 арк.